



BP ANDRZEJ F. DZIUBA

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

REZYDENCJA@DIECEZIA.LOWICZ.PL

Ks. Zdzisław Struzik, *Obrona wolności narodu księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski w 100. rocznicę odzyskania niepodległości 1918–2018*, Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2018, ss. 349. ISBN 978-83-65198-47-1

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2020.059>

Dzieje Kościoła zawsze są ziemskim realizmem eschatologicznej wspólnoty Ludu Bożego Nowego Przymierza pielgrzymującej *hic et nunc*. To w znacznym stopniu wyznacza liczne czynniki, które poddają się różnym badaniom socjologicznym czy psychologicznym, a zwłaszcza statystykom. Jednak to nie oddaje do końca realizmu Kościoła i jego charakter wiary oraz wielorakiej posługi ewangelizacyjnej. To przecież przede wszystkim podjęcie zadanego przez Jezusa Chrystusa zobowiązania „idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28,19). Czyńcie sobie uczniów ze wszystkich narodów.

Jednak w owej rzeczywistości miejsca i czasu Kościół wiary zawsze musi jednocześnie odważnie stawać wobec realiów społecznych, ekonomicznych, kulturowych czy nawet politycznych. Zatem jest to niejednokrotnie nie tylko spotkanie czy dzielenie się, ale i wręcz konfrontacja pewnych wartości i zasad życia indywidualnego oraz wspólnotowego. W konsekwencji może to rodzić nawet walkę i obronę czy z drugiej strony pozytywnie wspólne i twórcze budowanie przeszłości.

Taka trudna rzeczywistość była realizmem dziejów Kościoła w Polsce po II wojnie światowej wraz z nadejściem totalitarne systemu komunistycznego. To zupełnie nowa jakość i nowe wyzwania ewangelizacyjne. Było to niezwykle dramatyczne zmaganie, znaczone wieloma przesileniami, choćby rok 1956, 1968 czy 1970 i 1980, poprzestając na tym dość schematycznym wyliczeniu. Za tymi datami oraz wieloma innymi faktami kryje się bardzo konkretny realizm Kościoła, a więc poszczególnych wierzących i całej wspólnoty.

W te powojenne rzeczywistości kościele, po kard. Augustcie Hlondzie, Prymasie Polski (1881–1948), szczególnie włączony był nowy arcybiskupa metropolita gnieźnieński i warszawski, późniejszy kardynał Stefan Wyszyński, Prymas Polski. Wszedł w wielkie historyczne dziedzictwo Prymasa wonnego wygnania, sięgające początków XV wieku, a który w niejasnych okolicznościach zakończył życie w szpitalu sióstr elżbietanek w Warszawie. Jeden i drugi Prymas szybko napotkali brutalny realizm nowego systemu politycznego i partyjnego, a przede wszystkim ideologicznego, który z natury był wrogi Bogu i Kościołowi, a praktycznie także człowiekowi.

Autor książki ks. prof. dr hab. Zdzisław Struzik jest pracownikiem naukowym Wydziału Studia nad Rodziną Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie kieruje Katedrą Historii Teologii Małżeństwa i Rodziny. Jest autorem wielu prac naukowych, szkiców i prezentacji, a w tym książek: *Nauczanie kard. Stefana Wyszyńskiego o małżeństwie i rodzinie w okresie wielkiej nowenny* (Warszawa 2018); *Rodzina w obronie życia, wolności i wiary w nauczaniu ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski* (Warszawa 2018). Jest szeroko znanym propagatorem życia, pasterskiej posługi oraz nauczania Sługi Bożego Prymasa Tysiąclecia.

Książkę otwiera obszerny spis treści w języku polskim (s. 5–11) oraz w języku angielskim (s. 13–19). Z kolei zamieszczono słowo Kazimierza kardynała Nycza, arcybiskupa metropolity warszawskiego (s. 21) i słowo Adama Struzika, marszałka województwa mazowieckiego (s. 23), które stanowią swoiste dwugłos wstępny.

Zasadniczy korpus treściowy rozpoczyna wprowadzenie (s. 27–34), w którym zarysowano curriculum vitae oraz środowisko życia i działalności kard. S. Wyszyńskiego. Całość studium podzielono na osiem rozdziałów, a te z kolei na bardziej szczegółowe kwestie badawcze.

Pierwszy rozdział opatrzone tytułem: „Wartość wolności” (s. 37–67). To zwłaszcza wieloaspektowa analiza wolności osobistej, pojętej także jako swoisty ideał człowieka. Ma ona także wiele odniesień, np. prawo do życia, postęp, własność prywatna. „Wolność Kościoła” (s. 71–84) to zagadnienie podjęte w kolejnym rozdziale studium ks. Z. Struzika. To zwłaszcza wolność dzieci Bożych. Oczywiście sam Kościół potrzebuje wolności, a jednocześnie jest jej obrońcą.

Analiza tematu: „Społeczność narodowa” (s. 87–119) to problematyka omówiona w trzecim rozdziale prezentowanej książki. To dla kard. S. Wyszyńskiego szczególnie społeczność ojczysta. Tutaj znaczenie ma m.in. kultura, rodzina, racja stanu. „Społeczeństwo państwowe” (s. 123–156) została zaprezentowana w kolejnym rozdziale. Ważnym jej elementem jest pokój i gospodarka. Trzeba dostrzegać prawa indywidualne i społeczne, np. rodziny. Wskazano na znaczenie szkolnictwa i wychowania.

„Społeczność kościelna” (s. 161–182) to tytuł piątego rozdziału studium ks. Z. Struzika. To nadprzyrodzona wspólnota, to Lud Boży wpisany w realia Narodu wobec którego pełnił i pełni nadal ważne zadania. Kościół nigdy nie opuścił Narodu. W kolejnym rozdziale podjęto temat: „Społeczność polityczna” (s. 185–203). Człowiek żyje w realiach praw i obowiązków. Tutaj ponownie powraca kwestia Ojczyzny, jej obrony i rozwoju. Wskazano także na samorządność i Solidarność.

Rozdział siódmy nosi tytuł: „Relacje rodziny ze społeczeństwem” (s. 207–233). To najmniejsza natura społeczność ludzka. Jawi się w kontynuacji małżeństwa. Ma swe zadania wychowawcze, społeczne i narodowe. Ważna jest trwałość tych obu instytucji. Ostatni rozdział pt. „Naród w aspekcie wolności” (s. 237–282) wskazuje na trwałość narodu. W jego realizm wpisane są m.in. sprawy ziemi, wolność nauki, ład społeczny czy pojednanie. Naród postrzegany jest jako rodzina rodzin.

Treściowo całość książki zamyka podsumowanie i wnioski końcowe w języku polskim (s. 285–287) i *Summary and final conclusions* (s. 289–291). Dodano jeszcze bibliografię (s. 293–322, która została podzielona na: 1. Bibliografię źródłową kardynała Stefana Wyszyńskiego; 2. Publikowane teksty i opracowania; 3. Nauczanie papieskie; 4. Dokumenty Kościoła powszechnego; 5. Dokumenty Kościoła lokalnego; 6. Inne dokumenty; 7. Literaturę przedmiotu; 8. Netografię. Ważnym uzupełnieniem edytorskim

są trzy indeksy: Indeks osobowy (s. 323–324), Indeks nazw geograficznych i topograficznych (s. 325–327) i Indeks rzeczowy (s. 329–349).

Oto bogata oferta spojrzenia na jeszcze jedno zagadnienie w nauce pasterskiej Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Kwestie wolności i narodu były mu szczególnie bliskie i szeroko oraz niezwykle konsekwentnie angażował się w ich obronę. Jednak „była to posługa ściśle religijna i kościelna, pisze kard. K. Nycz, a zarazem mocno ukierunkowana na Ojczyznę, zwłaszcza w okresie komunizmu w Polsce. Tę obronę wolności Kościoła i Ojczyzny przeplacił trzyletnim internowaniem. O tym wszystkim jest ta książka – album. W sposób prosty i obrazowy przybliży osobę i dzieło Prymasa Tysiąclecia. Jest to ważne w roku 100-lecia odzyskania niepodległości” (s. 21).

Zatem kard. S. Wyszyński nie uprawiał polityki i nie był politykiem. Zupełnie inne były motywy podejmowania przez niego także problematyki politycznej. Szczególnie chętnie wskazywał na motyw miłości Ojczyzny i Narodu. Zresztą do takiej postawy często zachęcał wszystkich Rodaków, także żyjących poza granicami. Mimo to niekiedy zarzucano mu mieszanie się do polityki. Dlatego „działalność kardynała Stefana Wyszyńskiego, w odniesieniu do wartości wolności, należy rozpatrywać na wielu płaszczyznach, a do najważniejszych możemy zaliczyć: postawę osobistą, wynikającą z patriotyzmu, postawę teologiczną, kościelną (eklezjologiczną) i postawę narodową. Najważniejszą jednak płaszczyzną głęboka wiara sługi Bożego kardynała Stefana Wyszyńskiego, która przeprowadziła go przez wiele doświadczeń, cierpień, walki o wolność osobistą i społeczną” (s. 27).

Prymas S. Wyszyński umiejętnie rozpoznawał znaki czasu. „Polscy obywatele, mieszkający w Ojczyźnie za czasów kardynała Stefana Wyszyńskiego, żyli w zmieniających się warunkach wolności i polityki, a także w trudnej sytuacji gospodarczej. Pomimo tego, Naród doświadczył solidarności i polskości, patriotyzmu i wiary” (s. 285). W pobudzeniu i ożywianiu takich uczuć znaczącą rolę odegrał Prymas Tysiąclecia. Słusznie w podsumowaniu pisze ks. prof. Z. Struzik: „Kardynał Stefan Wyszyński, nazywany jest Prymasem Tysiąclecia, bo przygotował uroczystości przypadające w 1966 roku, ale także stał się Przywódcą Narodu. Przeprowadził społeczeństwo polskie przez mroczny okres ówczesnego zniewolenia” (s. 287).

Ciekawym zabiegiem edytorskim są krótkie wstawki biograficzne opatrzone tytułami: „Dzieciństwo, młodość, wybór drogi” (s. 24); „Pasterz Kościoła w trudnych czasach” (s. 68); „Matka. Maryja w życiu Prymasa” (s. 157); „Prymas i papież” (s. 183); „Prymas, który patrzył dalej” (s. 234). Po tych informacjach oraz w innych miejscach dodano wkładki reprodukcji fotograficznych.

Prezentowane studium ma szeroką bazę źródłową. Także interesująca jest duża liczba bezpośrednich cytatów zarówno w tekście, jak i w przypisach. Wydaje się jednak, że – na tak znaczącej bazie źródłowej – osiągnięte wyniki badawcze winny być bardziej szerokie i pogłębione. Szkoda, że zabrakło tekstów z Gniezna, które dla Prymasa S. Wyszyńskiego miały szczególnie profetyczne znaczenie, m.in. ze względu na pierwszą metropolię i prymasostwo. Uderza brak wykazu i wyjaśnień niektórych skrótów bibliograficznych. W indeksie osobowym niekonsekwencje w opisach, np. „Apostoł”, „prymas”. W prezentowanym nauczaniu papieskim przy niektórych encyklikach, dokumentach Kościoła powszechnego oraz inne dokumenty nie podano opisu bibliograficznego. Dziwne są podawane pojedyncze strony, co wynika zapewne z zapisu w przypisach (s. 311, 317, 318). Pytania budzi zmienna pisownia „Ziemie Zachodnie” (s. 30, 274, 327). Należy opowiedzieć się za tą wersją.

Należy wyrazić nadzieję, że prezentowane studium ks. Zdzisława Struzika stanie się jeszcze jednym materiałem ku głębszemu poznaniu życia i działalności Prymasa Tysiąclecia, także w kontekście oczekiwanej beatyfikacji. Zawłaszcza, że omówiono w nim wiele bardzo istotnych dla całego jego nauczania zagadnień społecznych odnoszących się do obrony wolności narodu. Jak zapewne sugeruje druga część tytułu, jest to jakiś hołd w 100-lecie niepodległości. W tym wieku kard. S. Wyszyński ma znaczące miejsce w dziele jej obrony i utrwalania.

W nauczaniu Prymasa Tysiąclecia, jak to prezentuje ks. prof. Z. Struzik, nie ma jasności odnośnie do stosowania terminologii: naród, społeczeństwo, państwo, ustroj, władza, ojczyzna, społeczność. Raczej są one widziane mało ostro w swej specyfice nauki społecznej Kościoła. Należy jednak zawsze pamiętać, że w książce prezentowany jest przekaz kaznodziej-ski i homiletyczny kard. Stefana Wyszyńskiego, a ten ma swoje specyficzne formy i narzędzia przekazu.

Książka ks. prof. dr hab. Z. Struzika może być cenną pomocą w pracy pedagogicznej i wychowawczej, zarówno w szkołach, jak i w rodzinach. Wystarczy spojrzeć do indeksu rzeczowego, gdzie wiele razy występują takie hasła: szkoła, wychowanie, wartości, dziecko, nauczanie czy wartości. Zatem jest to szeroko dostępna szansa osobistego doświadczenia oraz wykorzystania bogatego nauczania kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polaki w pracy szkolnej i wychowawczej. Warto pamiętać o znaczeniu szkoły jako miejsca nie tylko przekazu wiedzy, ale jednocześnie wychowania i kształtowania charakterów i serc młodych ludzi. Zresztą szczególnie mocno akcentował to także papież św. Jan Paweł, również podczas pielgrzymek do Polski, np. 12 czerwca 1999 roku w Łowiczu.